

Pripomienka odbornej verejnosti - občanov mesta Vráble k návrhu Územného plánu mesta Vráble

Vážení predstavitelia samosprávy mesta Vráble, vedúci Oddelenia životného prostredia a výstavby, vážené pani poslankyne, poslanci a občania mesta Vráble.

Touto formou si Vám dovoľujeme predložiť odbornú pripomienku k návrhu Územného plánu mesta Vráble (ďalej len ÚP). Životné prostredie Vrábel' a okolia je výrazne poznačené problémami vyplývajúcimi z intenzívneho rozvoja poľnohospodárskej a priemyselnej výroby, čo potvrdzujú aj výstupy z dokumentu miestneho Územného systému ekologickej stability (Izakovičová, Hreško a kol., 2008). Problémom je nízke zastúpenie zelene a krajnotvorných prvkov, ktorých ochrana (zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny) a rozširovanie, by malo byť nedielnou súčasťou riešenia územného plánu.

Keďže pripomienky bežných občanov mesta sú často ignorované a napádané ako neodborné, rozhodli sme sa okruh signatárov zúžiť na odborníkov z oblasti urbánnej ekológie, krajinskej ekológie, environmentalistiky, záhradnej architektúry, záhradníctva, dizajnu, geodézie a pozemkových úprav žijúcich v meste Vráble. Návrhy týkajúce sa zkomponovania územného systému ekologickej stability a rozvoja zelene neboli v prvotnej fáze spracovania ÚP akceptované. Preto sme si zvolili verejnú formu, ktorou sa snažíme otvoriť diskusiu a vzbudiť záujem kompetentných o riešenie problematiky zhoršujúceho sa životného prostredia v našom okolí.

Túto pripomienku predkladáme nielen ako odborníci z hore uvedených oblastí, ale aj ako ľudia - občania mesta Vráble, ktorých sa rozvoj nášho mesta priamo dotýka.

1. Zvýšiť podiel navrhovanej výsadby zelene a zosúladienie s projektom územnej stability ekologickeho systému mesta Vráble

Z analýzy koeficientu ekologickej stability (Izakovičová, Hreško a kol., 2008) vyplýva, že kataster obce Vráble patrí do kategórie výrazne nestabilizovaná krajina, čo podľa Miklósa (1986) predstavuje najhoršiu kategóriu! Tento negatívny stav je dôsledkom výraznej prevahy poľnohospodárskej pôdy a zastavanej plochy nad plochami zelene. Do územného plánu preto navrhujeme zkomponovať všetky návrhy zelených plôch a línii riešených v projekte územného systému ekologickej stability (ÚSES) ako aj ďalšie plochy a línie významné z hľadiska esteticko-rekreačnej funkcie. Ide konkrétne o sieť ekostabilizačných prvkov, protieróznych pásov, vetrolamov, prechodných trávnatých zón popri biokoridoroch, zeleň intravilánu a sprievodné porasty popri cestách a tokoch. Aby sa zabránilo ďalšiemu znižovaniu koeficientu ekologickej stability, je nutné akékoľvek rozširovanie spevnených plôch kompenzovať rozširovaním zelených plôch. To je dosiahnuteľné výsadbou líniovej vegetácie popri komunikáciách, nahradením časti pozemkov určených na výstavbu plochami verejnej zelene, výsadbou izolačnej vegetácie v okolí priemyselných parkov a pod (Supuka a kol., 2004).

2. Neplánovať ďalšie úpravy koryta rieky Žitava

Navrhovaná výstavba nového koryta rieky, severne od obce Horný Ohaj, by výrazne zasiahla do vodného režimu nadregionálneho biokoridoru toku Žitava, čo by malo za následok degradáciu tohto biotopu a zničenie jeho ekologickej, estetickej a rekreačnej funkcie. Samotný protipovodňový efekt tohto opatrenia je otáznny, keďže by sa v koryte urýchlil odtok vody z polí do intravilánu. Zároveň by sa zmenšila

retenčná plocha, na ktorej sa rieka môže v prípade povodní voľne vyliat' a vytvoril by sa "lievik" medzi starým a novým korytom, ktorý by nasmeroval vodu priamo do intravilánu obce Horný Ohaj.

Sme zásadne proti zámeru prehĺbiť koryto rieky Žitava spôsobom nerešpektujúcim prírodné podmienky, pri ktorom by došlo k poškodeniu obnovujúcich sa stromových porastov popri rieke. To by opäť degradovalo ekologickú, estetickú a rekreačnú funkciu nadregionálneho biokoridoru toku Žitava.

3. Neplánovať výstavbu na podmáčaných územiach v nive rieky Žitava

Nesúhlasíme s navrhovanou zástavbou na nive rieky Žitava. Toto územie býva pravidelne zaplavované alebo podmáčané a preto nie je vhodné na akúkoľvek výstavbu. Problém predstavuje nielen priame ohrozenie povrchovými záplavami, ale aj vysoká hladina podzemnej vody v prípade takýchto udalostí (viď. povodne z roku 2010). Nerešpektovanie prirodzených vlastností rieky a ignorácia odporúčení navrhovaných správcom toku (SVP, š.p.), o potrebe navýšenia úrovne terénu, viedlo v minulosti k materiálnym a finančným stratám (napr. vytopenie priemyselného parku). Vzhľadom na súčasné prejavy klimatickej zmeny, je potrebné predpokladať, že takéto extrémne udalosti sa budú opakovať.

Prípadnou výstavbou by sa zvýšili tlaky na ďalšie zásahy do koryta rieky Žitava a na znehodnocovanie územia. Priemyselný park odporúčame rozširovať v navrhovanej lokalite v južnej časti mesta alebo využiť starý priemyselný areál "Tesla" (viď bod 5.) Zástavbu rodinných domov navrhujeme realizovať v juhovýchodnej časti mesta, na ploche vyčlenenej na tento účel (za cintorínom). Toto územie pokladáme za menej rizikové z hľadiska ohrozenia podzemnou vodou a tiež výhodnejšie z hľadiska dostupnosti inžinierskych sietí. Výstavbu bytových domov navrhujeme realizovať na lokalite "Dlhé lúky" východne od rieky Žitava. Z hľadiska športovo-rekreačnej vybavenosti je tu možnosť rozšíriť lokalitu "Kopčeky" a doplniť ju o napr. bežecké chodníky, kyslíkové trasy, prírodne ihriská a pod, alebo využiť navrhované plochy pri areáli cyklodráhy.

4. Zabrániť degradácii vinohradníckeho charakteru krajiny pri plánovaní výstavby v lokalite Prédium a vo viniciach

Vinohradníctvo má vo Vrábľoch dlhoročnú tradíciu a ako jeden z mála historických artefaktov nášho regiónu si zasluhuje ochranu a snahu o zachovanie pôvodného rázu krajiny typickej malovinohradníctvom (Verešová a Supuka, 2010). Upozorňujeme, že zužovanie už dnes geograficky a morfológicky obmedzeného priestoru vrábeľských vinohradov na úkor rozsiahlej plánovanej novej výstavby s charakterom trvalého bývanie obyvateľstva, vedie jednoznačne k zániku vinohradov (príklad Nitra - Zobor, vinohrady v Leviciach, zástavba a zničenie viníc v malokarpatskej oblasti) (Brožík, 2008; Verešová, 2012).

Doporučujeme, aby sa zväžila akákoľvek zmena funkcií pozemkov v oblasti súčasných vinohradov a aby v prípade už schválenej výstavby v časti Prédium bol charakter výstavby zosúladený s rázom miestnych vinohradov (tj. regulovať typ prízemnej výstavby, max. 1 podlažie, využitie miestnych a tradičných materiálov, tradičné motívy typické pre danú oblasť, nepoužívať vysoké a nepriehľadné oplotenie, uprednostniť živé ploty) s dôrazom na výsadbu najmä domácich a ovocných drevín, typických pre túto oblasť (Verešová a Supuka, 2010).

Vrábeľské vinice a príľahlá vodná nádrž, ktorá je významným biotopom (Gúgh, 2007), predstavujú jedno z mála potenciálnych miest pre rozvoj turistického ruchu a zvýšenie atraktivity a návštevnosti regiónu. Svedčí o tom aj založenie a aktivity

združenia Požitavskej vínnej cesty. Zástavba tejto lokality by tento potenciál znehodnotila a aktivity ohrozila. Zánik tradičných spôsobov obhospodarovania vedie k znižovaniu biodiverzity v krajine. V poľnohospodársky intenzívne využívannej krajine, kam patrí aj oblasť mesta Vrábľa, predstavujú existujúce vinohrady významný prvok aj pre zachovanie biodiverzity v krajine, čo je aj v súlade s Národnou stratégiou ochrany biodiverzity na Slovensku (1997). Sú rôzne spôsoby ako celú oblasť zatraktívniť (spomínaná vínná cesta, rôzne podujatia späté so životom vinohradov, obnova výsadby tradičných ovocných druhov, náučný chodník, svadby vo vinohradoch, umelecké workshopy atď.) a v prípade záujmu s tým vieme pomôcť.

Apelujeme preto, aby finančné a osobné záujmy vyplývajúce z predaja "lukratívnych" pozemkov, ktoré sú záujmami len úzkeho okruhu ľudí, rešpektovali zachovanie charakteru predmetnej oblasti, potenciál rozvoja turistického ruchu a urbanistickú racionalizáciu mesta. Oblasť významnej ekologickej, kultúrnej a rekreačnej hodnoty, kam možno jednoznačne zaradiť aj oblasť vinohradov, by mali byť zachované. Potenciál vinohradníckej oblasti sa dá rozvíjať prepojením architektonických a kultúrnych prvkov - kaplnka sv. Urbana, kde navrhujeme lipovú alej, Archív vín, Viecha, využívaním aspektov kvitnutia rôznych ovocných drevín a sfarbenia listov vinohradov na jeseň.

5. Rozvoj cyklotrás a chodníkov pre peších.

Existencia vinohradníckej oblasti je bezprostredne spojená s pohybom obyvateľov mesta do tejto lokality a späť. Aj napriek skutočnosti, že veľký podiel ľudí navštevujúcich tento priestor peši alebo bicyklom, pokladáme za nedostatok fakt, že nebola vytvorená súvislá trasa určená pre chodcov a cyklistov vedúca od sídliska Lúky, nakoľko touto trasou sa ľudia väčšinou presúvajú. Ide pritom iba o vytvorenie približne 500m chodníka. Vyriešenie tohto úseku by malo pozitívny vplyv aj v oblasti turizmu a cestovného ruchu. Vytvorenie súvislej trasy na vinohrady by pritiahol pozornosť cykloturistov, nakoľko súčasná situácia si vyžaduje pohyb v premávke na ceste II. triedy, čo je problémom hlavne pre rodiny s deťmi. Nebezpečným sa tento úsek stáva ja po zotmení, resp. za zníženej viditeľnosti, kedy sa stalo už viacero nehôd.

V súvislosti s plánovaným rozširovaním cyklistických a peších trás v meste navrhujeme zrealizovať pokračovanie asfaltového chodníka pri rieke od supermarketu Tesco až po Dyčiansky most. vznikla opäť súvislá cyklotrasa, z Horného Ohaja až do mestskej časti Dyčka a taktiež prieme spojenie ohajských a vrábeľských vinohradov. Trasa významná z oblasti turizmu a rekreácie.

Atraktívnym riešením je aj vybudovanie komunikácie medzi exekútorským úradom a pastierkým mostom pozdĺž Telinského potoka, ktorá by pokračovala až po sútok Telinského potoka a rieky Žitava. Vznikla by tak veľmi zaujímavá plocha verejnej zelene slúžiaca na rekreáciu obyvateľov mesta. okrem toho by tak vznikol aj prechod od SAD do mesta a efektívne by sa tak využila táto zanedbaná a neudržiavaná lokalita v centre mesta.

6. Ďalší rozvoj priemyslu odporúčame realizovať s ohľadom na existujúce priestory a budovy starého priemyselného areálu "Tesla"

Rozširovaním priemyselného parku dochádza k zaberaniu poľnohospodárskej pôdy, znižuje sa koeficient ekologickej stability a estetická hodnota územia. Budovy v priemyselnom areáli sú len z časti využité a chátrajú, navyše sú na mieste vstupu do mesta, čo nepôsobí najlepším dojmom. Napriek zrejším vyšším počiatočným nákladom na využitie tohto priestoru, odporúčame ďalšie investície smerovať do

tohto areálu. Príkladom realizovateľnosti takéhoto riešenia je logistické centrum firmy deLUX s.r.o.

Ďalej navrhujeme zvažovať rozširovanie priemyselného parku na úkor poľnohospodárskej pôdy (pozri aj Zákon č. 220/2004 o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy). Vo vyspelých krajinách sa budujú nové priemyselné areály na miestach opustených priemyselných budov (tzv. brown-fields), z rovnakého dôvodu. V podmienkach nášho mesta je vysoký potenciál využiť množstvo opustených nehnuteľností (priemyselných budov) spôsobom rozšírenia, rekonštrukcie, alebo ich opätovného využitia.

Pripomíname, že územie súčasného priemyselného parku bolo zaplavené v roku 2010 a v minulosti už viac krát ohrozené a teda nie je vhodné na výstavbu. Navyše približovaním plochy priemyselného parku k obytným zónam v oblasti Horný Ohaj, môže viesť k degradácii územia a k zníženiu kvality života občanov v uvedených častiach vplyvom zvýšenej prašnosti a hluku.

7. Odporúčame prijať variant cestného obchvatu, ktorý nepôjde ponad vodnú nádrž Vráble

Navrhovaný variant v územnom pláne prechádza ponad nadregionálne biocentrum vodná nádrž Vráble. Zo zoologického (predovšetkým ornitologického) hľadiska ide o veľmi významnú lokalitu, najvýznamnejšiu v okolí Vrábel. Bolo tu zistených 105 druhov vtákov, z ktorých tu 61 hniezdilo. Cestný obchvat vedúci ponad nádrž nenávratne zníži ekologickú, ale aj rekreačnú funkciu vodnej nádrže.

Upozorňujeme, že v okolí mesta Vráble ostali len 2 výrazné krajnotvorné a environmentálne prvky nadregionálneho významu: predmetné územie vodnej nádrže a tok rieky Žitava. Oba prvky sú zámermi územného plánu výrazne ohrozené. Odporúčame realizovať variant vedúci popri vodnej nádrži, ktorého negatívne dopady, ako aj cena realizácie budú výrazne nižšie. Vzhľadom na argument týkajúci sa bezpečnosti variantu vedúceho ponad vodnú nádrž, odporúčame znovu prehodnotiť navrhované riešenie s potrebou nájsť kompromis, medzi týmito zásadnými pripomienkami. Zmena navrhovaného riešenia je stále ekonomicky aj environmentálne prijateľnejšia ako výstavba mostnej konštrukcie ponad vodnú nádrž Vráble. Cestný obchvat taktiež vedie v blízkosti Horného Ohaja a aj v blízkosti zástavby rodinných domov vo Vrábľoch. V návrhu absentuje sprievodná vegetácia oddeľujúca komunikáciu od zástavby, plniaca rôzne funkcie (Supuka a kol., 2004). Na týchto lokalitách pribudne hluk a zvýši sa podiel splodín v ovzduší. Navrhujeme preto doplniť komunikáciu aj sprievodnou vegetáciou a oddeliť ju tak od zástavby rodinných domov. Výsadba popri komunikácii by pôsobila pozitívne aj z ekologického hľadiska.

8. Žiadame aktívnejší prístup oddelenia životného prostredia a výstavby k ochrane a obnove životného prostredia a zelene

Vážime si činnosť vedúcu k skvalitneniu života a hospodárskeho rozvoja v meste formou rôznych projektov zameraných na výstavbu nových a rekonštrukciu existujúcich zariadení. Sme si vedomí aj pragmatickej nevyhnutnosti mnohých riešení (napr. zväčšovanie plochy parkovísk, zvyšovanie počtu pracovných miest), na druhej strane pozorujeme nerovnováhu v množstve aktivít zameraných na výstavbu k množstvu aktivít zameraných na ochranu a obnovu zelene a životného prostredia vo Vrábľoch. Samotný rozvoj zelene leží prevažne na pleciach miestnych občianskych združení (Žitavská komunita, Fontis), účasť mesta je minimálna, niekedy až negatívna (projekt "kamenného" námestia, množstvo iných neopodstatnených

povolení na výrub stromov). Dochádza k situáciám, kedy je výrub mestskej zelene zdôvodnený jej zlým stavom z dôvodu neúdržby, pričom práve údržba zelene je jednou z povinností oddelenia ŽPaV. Vysádzanie zelene by sa nemalo obmedziť len na zákonom stanovené kompenzácie za výruby, ale zelených plôch by malo pribúdať.

Súčasným trendom v rozvoji urbanizácie je pristupovať nielen k riešeniu priestorového usporiadania výstavby v sídle, ale aj riešiť otázku vyváženia negatívnych javov urbanizácie s pozitívnym účinkom prírodného prostredia s dôrazom na využívanie funkčnosti vegetácie (Supuka a kol., 1999) priamo v meste a jeho okolí. V komplexných urbanistických prístupoch tvorby mestskej štruktúry sa musí uvažovať s rovnomernosťou zastúpenia vegetačných plôch na území mesta, pričom sa v súčasnej dobe uvažuje s viac než 60% podielom vegetačných plôch v porovnaní so zastavanými plochami mesta. Žiadame zakomponovať do navrhovaných plôch zástavby rodinných a bytových domov aj plochy vyčlenené pre verejnú zeleň podľa navrhovaných normatífov, ako to uvádzajú aj autori Supuka a kol. (2004). V súlade s cit. normatívmi, požadujeme komplexne riešiť aj vegetačné úpravy (izolačná a ochranná zeleň) priemyselných objektov (súčasných i novovznikajúcich).

Citovaná literatúra:

1. BROŽÍK, Ivan. 2008. Žraloci sa zahryzli do slovenských viníc. [online] [cit. 2012-1-18]. Dostupné na internete: <<http://www.agroserver.sk/news/zraloci-sa-zahryzli-do-slovenskych-vinic/>>.
2. GÚGH, Ján. 2007. Vrábeľská vodná nádrž - najcennejší rybník v regióne. [online] [cit. 2012-1-18]. Dostupné na internete: <http://www.zitava.sk/zitava/zitava.php?page_id=ekologia_vrable_nadrz>.
3. IZAKOVIČOVÁ, Z., BALÁŽ, I., BUGÁR, G., DAVID, S., HREŠKO, J., KOŠŤÁL, J., LIESKOVSKÝ, J., MIŠOVIČOVÁ, R., PETLUŠ, P., PETROVIČ, F., PUCHEROVÁ, Z., ŠOLOMEKOVÁ, T., TRUBÍNÝ, J., VANKOVÁ, V., 2008: Miestny územný systém ekologickej stability mesta Vráble. Enviroplan Nitra, 2008, 125 s.
4. MIKLÓS, L., 1986: Stabilita krajiny v ekologickom genereli SSR. Životné prostredie, 20, 2, ÚKE SAV, Bratislava, s. 87-93.
5. RÓZOVÁ, Z. - HALAJOVÁ, D. 2003: *Vegetačné úpravy*. Nitra: FPV UKF v Nitre, 2003, 132s. ISBN 80-8050-637-X.
6. SUPUKA, J. - FERIANCOVÁ, L. - SCHLAMPOVÁ, T. - JANČURA, P., 2004: Krajinnárska tvorba. VES SPU, Nitra, 256 s.
7. VEREŠOVÁ, M. - SUPUKA, J. 2010. Ovocné dreviny vo vinohradoch. [online] [cit. 2012-1-18]. Dostupné na internete <http://www.slpk.sk/eldo/2010/zborniky/014-10/v21_veresova.pdf>.
8. VEREŠOVÁ, Martina. 2012 (osobná komunikácia)

Ing. Diana Tóthová	biotechnika zelene
Mgr. Juraj Lieskovský, PhD.	krajinný ekológ
Ing. Kristína Kročková	geodet a kartograf
Ing. Tibor Lieskovský, PhD.	geodet a kartograf
Mgr. Dana Ríčiiová, PhD.	urbánný ekológ
Ing. Matej Cagáň	záhradný a krajinný architekt
Bc. Matúš Tóth	študent 5. ročníka enviro. manažérstvo na SPU
Ing. Eva Tóthová	ekológ
Bc. Maja Dvorská	študent 4. ročníka manžment kultúry a turizmu
Bc. Peter Zrubec	dizajnér
Ing. Michal Čajkovič	agronóm
Ing. Petra Vojteková	záhradníčka
Ing. Miroslav Beták	stavebný inžinier
Mgr. Martin Mórocz	krajinný ekológ
Bc. Zuzana Páleníková	environmentalistika
Mgr. Diana Mudráková	environm. ekológia